

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE SİGARA İÇME ALIŞKANLIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Association Between University Students' Personality Traits and Smoking Habits

Hikmet Yazıcı¹, Serpil Reisoğlu², Harun Kahveci²

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sigara içme alışkanlıkları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı bir nitelikte olan bu kesitsel çalışma, yaşları 17 ile 30 arasında değişen (Ort = 21.64, Ss = 2.59) ve Karadeniz Teknik Üniversitesinde öğrenim gören 421 öğrenci üzerinde gerçekleştirildi. Kişilik özellikleri Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş/Kısaltılmış Formu (EKA-GGK) ile değerlendirildi. Öğrencilerin kişilik özelliklerinin sigara içme alışkanlıklarıyla ilişkili olup olmadığını belirlemek için lojistik regresyon analizi tekniği kullanıldı.

Bulgular: Nörotisizm ve psikotisizm sigara içmenin en anlamlı yordayıcıları bulundu. Dışa dönüklük ile sigara içme arasında anlamlı ilişki bulunmadı. Yaş cinsiyet, sınıf düzeyi ve ebeveynlerin sigara içmesi de sigara içme alışkanlığının sürdürülmesine katkı sağlayabilen değişkenler olarak saptandı. Erkeklerin sigara içmeye başlama riski kızlara oranla yüksek bulundu, yaş arttıkça da sigara içme olasılığının arttığı belirlendi.

Sonuç: Bu sonuçlar yüksek düzeydeki nörotisizm ve psikotisizmin birbirinden bağımsız olarak sigara içme alışkanlığı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Kişilik, sigara içme, üniversite öğrencileri.

SUMMARY

Objective: The aim of this study was to investigate the association between university students' personality traits and their smoking habits.

Methods: As a descriptive cross-sectional study, the study was performed with 421 students aged 17-30 (Mean = 21.64, SD = 2.59) studying at the Karadeniz Technical University. Personality traits were evaluated by the Eysenck Personality Questionnaire Revised-Abbreviated Form (EPQR-A). Logistic regression analysis was used to examine whether students' personality was associated with their smoking habits.

Results: Neuroticism and psychoticism were the most significant predictors of smoking. There was not any significant relationship between extraversion and smoking. Other predictors such as age, gender, grade level and parental smoking could contribute to the maintenance of smoking habits. Males were more likely than females to be current smokers, and increasing age increased the likelihood of being a current smoker.

Conclusion: These results show that both higher levels of neuroticism and higher levels of psychoticism are independently associated with smoking habits.

Key words: Personality, smoking, university students.

¹ Yrd. Doç. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı

² Öğr. Gör. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı

GİRİŞ

Dünya sağlık örgütü (WHO-World Health Organization) verilerine göre, dünyada her yıl yaklaşık 4.9 milyon insan, sigaraya bağlı hastalıklar nedeniyle yaşamını yitirmektedir (1). Bu eğilimin devam etmesi halinde, otuz yıldan daha kısa bir zaman içinde, sigara içme dünyada erken ölümlere yol açan en önemli neden haline gelebilecektir (2).

Sigara içme, üniversite öğrencilerinin geleneksel sağlık sorunlarından biridir (3,4). Türkiye’de yapılan bazı araştırmalar, üniversite öğrencilerinin sigara içmeye başlama yaşlarının 14.1 ± 3.5 olduğunu göstermektedir (5,6). Orta öğretimde okuyanlar arasında her gün sigara içenlerin oranı % 22 iken (7), tıp fakültesi öğrencileri arasında bu oran % 56 düzeyindedir (8). Üniversite öğrencileri arasında son bir yıl içinde sigara içenlerin oranı % 27.5 (9), yaşam boyu en az bir kez sigara içenlerin oranı % 60 olarak saptanmıştır (5). Bu oranlar diğer ülkelerdeki yaygınlıkla paralel düzeydedir (10).

Üniversite öğrencilerinin sigara içme alışkanlıkları sosyodemografik, davranışsal, biyolojik ve psikolojik değişkenlerle ilişkilidir (11). Bireylerin sigaraya başlama, sürdürme ve bırakma sürecini etkileyen kişilik yapısı, bu değişkenlerden biridir (12). Kişilik özellikleri ile sigara içme arasındaki ilişki literatürde, genelde üç önemli kurama dayalı olarak incelenir. Bunlar; Cloninger’in kişilik sistemi kuramı (13), beş faktör kişilik modeli (14) ve Eysenck’in kişilik kuramıdır (15).

Sigara içme ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların önemli bir kısmı, Eysenck’in kişilik modeline dayandırılmaktadır (16). Eysenck’in kişilik modeli; nörotisizm, psikotisizm ve dışa dönüklük boyutlarıyla açıklanır. Nörotisizm kişilik özelliğine sahip olanlar; kaygılı, depresif, suçluluk duygusuna sahip, mantıksız düşünen, çekingen, küskün ve duygusaldırlar. Psikotisizm kişilik özelliğine sahip olanlar; agresif, soğuk, bencil, ani-tepkisel davranışlarda bulunan, yaratıcı ve düşüncelerini açmayan yapıdadırlar. Dışadönükler ise; sosyal, canlı-hareketli, aktif, girişken, yardım arayabilen, kaygısız ve baskındırlar (13).

Eysenck, dışa dönük olmayan bireylerin içe

dönük kişilik özelliklerine sahip olduklarını, aynı zamanda dışa dönüklerle içe dönüklerin biyolojik ve davranışsal yapılarında farklılıklar bulunduğunu vurgular (17). Dışa dönüklerin beyin uyarılma düzeyleri normalden düşüktür. Bu kişilik özelliğine sahip olan bireyler, beyinlerindeki canlılık düzeylerini arttırmak için, uyarıcı nitelikteki etkinliklere yönelirler. İçe dönüklerin beyinlerinin uyarılma düzeyi ise olması gerekenin üzerindedir. İçedönükler, bu yoğun uyarılmayı uygun düzeye getirmek için, içe dönüklüğü, sakinliği ve yalnızlığı kapsayan etkinliklere yönelirler (17). Dışa dönük kişilik özelliğine sahip olanlar, beyinlerindeki düşük uyarılma düzeyini arttırmak, içe dönükler ise beyinlerindeki yüksek uyarılma düzeyini azaltmak için, sigara ve benzeri uyaranlara ilgi gösterirler (16).

Hindistan’dan Belçika’ya kadar pek çok ülkede yapılan araştırmaları inceleyen bir meta-analitik çalışmada, nörotisizm ($p < .001$) ve dışadönüklük ($p < .001$) puanlarında, sigara içenlerin lehinde anlamlı düzeyde farklar olduğu saptanmıştır (18). Bu sonuca göre, yüksek düzeydeki nörotisizm ve dışadönüklük eğilimleri sigara içme riskini arttırmaktadır.

Bizim çalışmamız ile; i. Türk üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile sigara içme alışkanlıkları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, ii. bazı demografik değişkenlerin öğrencilerin sigara içme alışkanlıkları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Örneklem

Bu araştırmanın örneklemine, Trabzon’da bulunan Karadeniz Teknik Üniversitesi öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem temsili edicilik düzeyini arttırmak için orman mühendisliğinden beden eğitimi ve spor öğretmenliğine kadar farklı lisans programlarından rastlantısal yolla öğrenciler seçilmiştir. Araştırma toplam 514 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Yanıtları eksik bırakan, aşırı uçlarda işaretlemeler yapan, ölçekteki yalan boyutundan yüksek puan alan, günlük ortalama sigara içme sayısı beşten az olan ve bir yıldan az süreden beri sigara içen

93 öğrencinin ölçekleri değerlendirme dışı tutulmuştur. Sigara içme ile ilgili süre ve sayılar, alışkanlığın kazanılması açısından önemlidir. Günlük ortalama sigara içme sayılarının çok düşük olması ve sigaranın kısa bir süreden beri içilmesi alışkanlığın ortaya çıkması anlamına gelmez (19). Sonuçta, 421 kişiden elde edilen veriler analize tabi tutulmuştur. Bu kişilerin 158'i kız (% 37.5), 263'ü erkektir (% 62.5). Araştırmaya katılanların 217'si sigara içerken (% 52), 204'ü içmemektedir (% 48). Örneklem grubunda bulunanların yaş ortalaması 21.64 ± 2.59 iken, yaş aralıkları 17 ile 30 arasında değişmektedir.

Veri Toplama Araçları

Eysenck Kişilik Anketi Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Formu (EKA-GGK): Bu ölçek Francis ve arkadaşları (20) tarafından geliştirilmiştir. Kişiliği, nörotisizm, dışa dönüklük ve psikotisizm boyutlarında değerlendiren ve ayrıca yalan söyleme alt ölçeği olan ölçek, Eysenck Personality Questionnaire Revised-Abbreviated Form (EPQR-A)'nın Türkçe'ye uyarlanmış şeklidir. Türkçe'ye uyarlaması Karancı ve arkadaşları (21) tarafından yapılan EKA-GGK, 24 maddeden oluşmakta ve yanıtlanması evet (1), hayır (0) şeklinde yapılmaktadır. Her bir kişilik boyutu için alınabilecek puan (0) ile (6) arasında değişmektedir. Dört ayrı üniversitenin 756 öğrencisine uygulanarak yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları sonucunda, ölçeğin iç tutarlılık katsayıları; dışa dönüklük, nörotisizm, psikotisizm ve yalan boyutları için sırasıyla, .78, .65, .42, ve .64 bulunmuştur. Testin tekrarı tutarlılığı yine sırasıyla, .84, .82, .69 ve .69 olarak saptanmıştır (21).

Kişisel Bilgi Formu (KBF): KBF araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. KBF ile öğrencilerin cinsiyetleri, yaşları, sosyo-ekonomik gelir düzeyleri, sigara içip içmedikleri, içenlerin günlük ortalama sigara içme sayıları, yıl olarak sigara içme süreleri, anne ve babalarının sigara içme alışkanlıkları araştırılmıştır.

İşlem

Ölçme araçları, araştırmacılar ve araştırmacıların bilgilendirdiği öğretim

elemanları tarafından uygulanmıştır. Öğrencilere araştırmacının amaçları hakkında bilgi verilerek, çalışmanın önemi vurgulanmıştır. Uygulanan araçların üzerine isim yazmamaları ve kendileri için uygun olan tüm ifadeleri işaretlemeleri istenmiştir. Uygulama sınıf ortamında, tek oturumda ve 30 dakikada tamamlanmıştır.

İstatistik

Veri analizleri SPSS 15.0 programıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı istatistik teknikleriyle, grubun özellikleri betimlenmiş, sınıflamaya dayalı demografik veriler için Ki-kare, sürekli puanlar için ise bağımsız t testi kullanılarak, sigara içenlerle içmeyenler arasındaki bazı farklılıklar araştırılmıştır. Sigara içme davranışı ile EKA-GGK arasındaki ilişkileri incelemek için, lojistik regresyon analizi tekniği kullanılmıştır. Lojistik regresyonla yapılan yordama işlemleri, Hosmer ve Lemeshow tarafından geliştirilerek test edilen modele uygun olarak düzenlenmiştir (22).

BULGULAR

Çalışmamızda sigara içenlerle içmeyenlerin yaş ortalamaları arasında anlamlı fark gözlenmemiştir ($t = -.92$, $p > .05$). Beklenen bazı değerlerin beşin altında olması nedeniyle sosyo-ekonomik gelir düzeyi ile ilgili veriler üzerinde Ki-kare analiz işlemi yapılmamıştır. Buna karşı, sigara içen ve içmeyen öğrencilerin, ebeveynlerinin sigara içme alışkanlıkları arasında, sigara içenlerin lehinde anlamlı fark bulunmuştur ($\chi^2 = 9.52$, $sd = 3$, $p < .05$) (Tablo 1).

Kişilik boyutları ile sigara içme arasındaki ilişkileri araştırmak için yapılan lojistik regresyon analizinde, sigara içme durumu bağımlı değişken olarak belirlenmiştir. Modelde, sigara içmeye (1), içmeme durumuna ise (0) değerleri verilmiş ve nörotisizm, psikotisizm, dışa dönüklük kişilik boyutları ile yaş, cinsiyet, ebeveynlerin sigara içme alışkanlıkları ve sınıf değişkenleri yordayıcı (bağımsız) değişkenler olarak seçilmiştir. Toplam 421 kişiden elde edilen veriler analiz edilmiş ve modelin tümü istatistiksel olarak anlamlı düzeyde güvenilir bulunmuştur ($\chi^2 = 125.72$, $sd = 12$, $p < .0005$). Model, sigara içme alışkanlığını % 26.2 ile % 34.9 arasında değişen

bir varyansla açıklamıştır. Kurulan lojistik regresyon modeli aynı zamanda sigara içme alışkanlığını % 76.4 oranında açıklayabilmektedir.

Tablo 2’de maddelerin % 95 güven aralığında (confidence interval-CI), rölatif riskleri (odds ratio-OR) ve bağımlı değişkenle ilişkileri verilmiştir. Bulgular, nörotisizm (OR=1.21, 95% CI=1.07-1.38) ve psikotisizm (OR=1.39, 95% CI=1.13-1.71) kişilik boyutlarının, sigara içme alışkanlığını anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Bu bulgulara göre, nörotisizm kişilik boyutundan yüksek puan alanların sigara içme riski, düşük puan alanlara oranla 1.21 kat daha fazladır. Benzer şekilde, psikotisizm kişilik boyutundan yüksek puan alanların sigara içme riski de, düşük puan alanlara oranla 1.39 kat artmaktadır. Dışa dönüklük kişilik boyutu ile sigara içme alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir.

Kişilik boyutları yanında, yaş, cinsiyet, ebeveynlerin sigara içme durumu ve sınıf değişkenleri ile öğrencilerin sigara içme

alışkanlıkları arasındaki ilişkiler de incelenmiştir. Yaş, sigara içme alışkanlığını anlamlı düzeyde yordayan değişkenlerden biridir (OR = 1.28, 95% 1.13-1.45). Yaş arttıkça, sigara içme riski de 1.28 kat artmaktadır. Cinsiyet de sigara içmeyi anlamlı düzeyde yordamaktadır. Buna göre, erkeklerin sigara içme riski, kızlara oranla daha yüksektir (OR = 4.86, 95% CI = 2.98-7.93). Hem annesi hem de babası sigara içen bireylerin sigara içme riski de anlamlı düzeyde artmaktadır (OR = 3.69, 95% CI = 1.15-11.89).

Birinci sınıf öğrencileri referans grubu olarak seçildiğinde, ikinci sınıf öğrencilerinin sigara içme risklerinin anlamlı düzeyde arttığı görülmektedir (OR = 1.97, 95% CI = 0.99-3.93). Birinci sınıflara oranla, üçüncü ve dördüncü sınıfta okuyan öğrencilerin sigara içme risklerinde anlamlı bir değişim yoktur. Buna karşı, beş ve daha üst sınıflarda okuyan öğrencilerin sigara içme riski anlamlı düzeyde azalmaktadır (OR=0.21, 95% CI=0.09-0.49).

Tablo 1: Sigara İçen ve İçmeyen Üniversite Öğrencilerine İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Değişken	Sigara İçenler				Sigara İçmeyenler				p*
	Ort	Ss	n	%	Ort	Ss	n	%	
Yaş	21.76	2.41			21.52	2.76			>.05
Sınıf									
1			60	27.6			70	34.3	
2			48	22.1			22	10.8	
3			31	14.3			14	6.9	
4			41	18.9			23	11.3	
≥5			37	17.1			75	36.8	
									<.05
Ebeveynlerin Sigara İçmesi									
Sadece Anne İçiyor			9	4.1			13	6.4	
Sadece Baba İçiyor			66	30.4			58	28.4	
İkisi de İçiyor			38	17.5			17	8.3	
İkisi de İçmiyor			104	47.9			116	56.9	
Günlük İçilen Sigara Sayısı	14.43	8.91							
Sigara İçme Süresi	5.24	3.11							

*Sigara içenlerle içmeyenler arasındaki farklılıklar araştırılırken nominal değişkenler için Ki Kare, sürekli değişkenler için bağımsız t testi kullanılmıştır.

Tablo 2: Kişilik Özellikleri ile Sigara İçme Alışkanlığı Arasındaki İlişki

Yordayıcı Değişkenler	B	OR	CI	p
Nörotisizm	0.19	1.21	1.07-1.38	<.01
Psikotisizm	0.32	1.39	1.13-1.71	<.01
Dışadönüklük	0.08	1.08	0.95-1.22	.23
Yaş	0.25	1.28	1.13-1.45	<.001
Cinsiyet				
Kız*		1.00		
Erkek	1.58	4.86	2.98-7.93	<.001
Ebeveynlerin Sigara İçmesi				
Sadece Anne İçiyor*		1		
Sadece Baba İçiyor	0.38	1.46	0.51-4.18	.48
Anne ve Baba İçiyor	1.31	3.69	1.15-11.89	<.03
İkisi de İçmiyor	0.18	1.20	0.43-3.29	.73
Sınıf				
1*		1		
2	0.68	1.97	0.99-3.94	<.05
3	0.34	1.40	0.61-3.23	.43
4	0.13	1.14	0.53-2.46	.74
≥5	-1.56	0.21	0.09-0.49	<.001

* referans grubu. OR = odds ratio (rölatif risk); CI = 95% confidence interval (güven aralığı).

TARTIŞMA

Bu araştırmada kişilik boyutlarından nörotisizm ve psikotisizm ile sigara içme arasında anlamlı ilişkiler saptamışken, dışa dönüklük ile sigara içme arasında anlamlı bir ilişki bulamadık. Nörotisizm kişilik boyutundan yüksek puan alanların sigara içme riski, düşük puan alanlara oranla 1.21 kat artmaktadır. Bu sonuç ile literatür bulguları arasında paralellik vardır. Sigara içme ile Eysenck kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi boylamsal olarak inceleyen bir araştırmada, birinci ve yedinci yıl ölçümlerinde

nörotisizm ile sigara içme arasında pozitif ilişki bulunmuştur (13). Sigara içenlerle içmeyenler arasında yapılan karşılaştırmada, nörotisizmin sigara içme olasılığını arttırdığı görülmüştür (18). Beş faktör kişilik modeline dayalı olarak 4730 kişi üzerinde yapılan bir meta-analitik çalışmada da, sigara içme ile yüksek düzeyde nörotisizm arasında pozitif ilişki bulunmuştur (23). Japon erkeklerin nikotin bağımlılığı ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan araştırmada, ICD-10-DSM-IV tanı kriterlerine göre, nörotisizm puanlarının yaşam boyu gözlenen nikotin bağımlılığı ile anlamlı

ilişki içinde olduğu saptanmıştır (24). Literatüre bakıldığında, yüksek düzeydeki nörotisizm puanlarının sigaraya yeniden başlama eğilimlerini güçlendirdiği görülmektedir (25). Yüksek düzeydeki nörotisizm, depresyon ve psikopatik eğilimlerle birleştiğinde, sigara içmeye yeniden başlama süresini de önemli düzeyde kısaltmaktadır (22).

Bizim bulgularımızın aksine, Glichsohn ve Nahari'nin (26) çalışmasında, nörotisizm ile sigara içme alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Ancak ilgili literatürde, bu araştırmacıların bulgularına paralel olan başka araştırma sonuçlarına rastlanmamıştır. Sigara içme ile kişilik yapısı arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların önemli bir kısmı, nörotisizm kişilik boyutunun sigara içmeye güdülenme üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, yüksek düzeyde nörotisizm eğilimine sahip olanların negatif duygularını kontrol etmek için sigara içmeye yöneldikleri yargısını güçlendirmektedir (27).

Çalışmamızda Eysenck kişilik boyutlarından psikotisizm ile sigara içme alışkanlığı arasında da anlamlı bir ilişki bulduk. Buna göre, psikotisizm kişilik boyutundan yüksek puan alanların sigara içme riski, düşük puan alanlara oranla 1.39 kat artmaktadır. Psikotisizm hem sigara içmeyi yordayan, hem de sigara içme yaşını etkileyen bir kişilik boyutu olarak belirlenmiştir (28). Ergenlerin sigara içme davranışlarını açıklamak amacıyla 3130 katılımcı üzerinde yapılan boylamsal araştırmada, psikotisizm kişilik boyutunda gözlenen asilik-agresiflik tepkileri ile risk alma davranışlarının, sigara içmeyi yordamada anlamlı etkilere sahip oldukları tespit edilmiştir (29).

Çalışmamızda, dışa dönüklük kişilik yapısı ile sigara içme arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Elde ettiğimiz bu sonuç, bazı literatür bulgularına benzerlik gösterirken, bazılarında farklılaşmaktadır. Harekah ve arkadaşları (15) tarafından yapılan kesitsel araştırmaya göre, dışa dönüklük kişilik boyutu bireylerin sigara içmeye başlaması üzerinde etkilidir. Boylamsal çalışmalarda da benzer

sonuçlar rapor edilmiştir (15). Buna göre dışa dönüklük puanları yüksek olan bireylerin sigara içme riskleri daha yüksektir. Dinn ve arkadaşları da (30) sigara içmenin dışadönüklük, asilik, risk alma ve antisosyal davranışlarla ilişkili olduğunu saptamışlardır. Sigaraya başlayan kolej öğrencilerine uygulanan MMPI testinin verilerine göre; bu kişilerin oldukça asi, düşüncesizce hareket eden, çatışma arayan, düşmanca davranan, benlik tasarımları düşük ve sosyal açıdan dışa dönük kişilik özelliklerine sahip oldukları görülmüştür (12). ABD ve Kanada dışındaki ülkelerde yapılan bazı araştırmalarda, sigara içenlerin dışa dönüklük puanları, sigara içmeyenlere oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Ancak ABD ve Kanada'da yapılan araştırmalarda dışadönüklük puanları ile sigara içme arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (23). Bizim bulgumuz bu bulgu ile paralellik göstermektedir. Değişik kültürlerde yapılan kesitsel ve boylamsal çalışmalardan elde edilen sonuçların farklı olması, kişilik özelliklerinin psiko-sosyal süreçlerle de ilişkilendirilerek incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda sigara içme dışadönüklük ilişkisi incelenirken dışa dönüklük kişilik boyutunu etkileyen psiko-sosyal dinamiklerin de dikkate alınması gerekebilir.

Nörotisizm, psikotisizm ve dışadönüklük kişilik boyutları ile sigara içme arasındaki ilişkiler farklı kesitsel ve boylamsal çalışmalarla incelenmiştir. Bu çalışmalarda, kişilik özellikleri ayrıda etkileşimsel bir yapı içinde araştırılmıştır. Örneğin 20-25 yaşlarındaki genç bireyler üzerinde yapılan araştırmada, sigara içenlerin içmeyenlere oranla, daha nörotik ve dışadönük eğilimlere sahip oldukları gözlenmiştir (31). Canals ve arkadaşları (32) tarafından İspanyol öğrenciler üzerinde yapılan araştırmada dışa dönüklük, psikotisizm ve nörotisizm kişilik özellikleri ile sigara içme alışkanlığı arasında anlamlı bir ilişki ortaya çıkarılmıştır. Buna göre, bu kişilik boyutlarından yüksek düzeyde puan alanların, sigara içmeye başlama ve bu alışkanlığı sürdürme riskleri daha fazladır. Davranışsal ve

tutumsal süreçlerle ya da yasal ve yasal olmayan madde kullanımıyla ilişkilendirildiğinde, kişilik özelliklerinin sigara içmeye başlama ve sürdürme alışkanlıkları üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (33). Başka bir ifadeyle, baskın kişilik özelliklerinin, tutumların ve davranışların, sigara içme yaşantıları üzerinde doğrudan bir etkiye sahip oldukları belirlenmiştir (34).

Bu çalışmada kişilik özelliklerinin yanında, üniversite öğrencileriyle ilişkili olan bazı değişkenlerin de sigara içme alışkanlığı ile ilişkileri araştırılmıştır. Bu değişkenlerden biri cinsiyettir. Araştırmamızda, erkeklerin sigara içme riskinin kızlara oranla 4.86 kat arttığı saptanmıştır. Bu durum erkek cinsiyet değişkeninin sigara içme alışkanlığında önemli bir risk faktörü olduğunu ortaya koymaktadır. Elde ettiğimiz bu sonuç, literatür bulgularına paralellik göstermektedir. Soldz ve Cui (35) erkeklerin sigara içme risk indekslerinin, kızlara oranla beş kat fazla olduğunu belirlemişlerdir. Tot ve arkadaşları da erkek üniversite öğrencilerinin, kızlara oranla 1.7 kat daha fazla sigara içtiklerini ortaya çıkarmışlardır (36). Yaygınlıktaki farklılığın yanında, erkeklerin sigara içme miktarı (5) ve nikotin bağımlılık düzeyleri de kızlara oranla daha yüksek bulunmuştur (9). Bu sonuçların salt cinsiyet farklılığından kaynaklandığını söyleyebilmek güçtür. Bu durumda, bazı psiko-sosyal süreçlerin göz önünde bulundurulması gerekir. Sigaraya yüklenen anlam ve sigara içen rol modelleri bu süreçte etkili olabilir. Her birey daha çok kendi cinsiyetinden olan ebeveynini model alma eğilimindedir. Sigara içmenin erkekler arasında daha yaygın olduğu bilinmektedir (18). Böyle bir durumda, sosyal bilişsel öğrenme süreciyle, erkeklerin babalarını ya da toplumda sigara içen diğer erkekleri model alması kolaylaşır.

Çalışmamızda, hem annesi hem de babası sigara içenlerin sigara içme risklerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yılmaz ve arkadaşları da (37) benzer bulguları elde etmişlerdi. Sigara içme riskinin kaynakları konusunda farklı tartışmalar yapılmaktadır. Araştırmaların bir kısmı

kalıtsal, bir kısmı ise psiko-sosyal kaynaklara vurgu yapmaktadır. İkizler üzerinde yapılan bazı araştırmalarla, kalıtsal özelliklerin sigara içmeyle ilgili varyansın % 50'sini açıkladığı saptanmıştır (38). Bu tür çalışmalar, sigara içen bireylerin biyolojik yapılarında farklılıklar olduğunu ortaya çıkarmıştır (39). Sigara içme riskini psiko-sosyal süreçlerle açıklamaya çalışan araştırmacılar, sigara ve diğer maddelerin kullanımı ile bunlarla ilgili beklentiler arasında ilişki olduğunu vurgulamışlardır (40).

Çalışmamızda öğrencilerin sigara içme alışkanlıkları ile sınıf düzeyleri arasında anlamlı bazı ilişkiler bulduk. Buna göre, ikinci sınıf öğrencilerinin sigara içme riski, birinci sınıf öğrencilerine oranla anlamlı düzeyde artmaktadır. Ancak üçüncü ve dördüncü sınıflarda artış ya da azalmaya dönük anlamlı bir risk düzeyi saptayamadık. Beş ve daha üst sınıflarda okuyan öğrencilerin sigara içme risklerinin birinci sınıflara oranla anlamlı düzeyde düşük olması, araştırmanın ilginç bulgularından biridir. Oysa Türkiye’de yapılan bazı araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilmiştir (8,41). Sınıf düzeyi ile sigara içme arasında ortaya çıkan ilişkinin yapısı araştırmamızda belli bir tutarlılık göstermemektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri, sınıflardan seçilen örneklemelerin temsil ediciliğiyle ilgili sınırlılık olabilir. Örneğin sigara içen ve içmeyen gruplardaki üçüncü sınıf öğrencilerinin sayıları sırasıyla 31 ve 14’dür. Benzer durum üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri için de geçerlidir. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda temsil edicilik oranının dikkate alınması gerekir. Bunun yanında araştırmaların boylamsal nitelikte yapılması, sigara içme oranlarındaki değişimi inceleme açısından daha anlamlı sonuçlar ortaya koyabilir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. Seçilen örneklem grubunun yeterince geniş olmaması ilk sınırlılıktır. Oysa örneklemin geniş olması, bulguların genellenebilmesi açısından, en azından bu çalışma için, çalışmanın gücünü arttırması açısından önemlidir. Araştırma verilerinin katılımcıların kişisel ifadelerine

bağlı olması bir başka sınırlılıktır. Araştırmanın diğer önemli bir sınırlılığı katılımcıların nikotin bağımlılığı düzeylerinin dikkate alınmamasıdır. Nikotin bağımlılığı düzeyinin yüksek ya da düşük olmasıyla, kişilik özellikleri arasında nasıl bir ilişki olduğu, çalışmamızda göz önünde bulundurulmamıştır. Tüm bu sınırlılıklara karşın, Türkiye’de kişilik özellikleri ile sigara içme ilişkisini inceleyen ilk çalışmalardan biri olması, araştırmanın en önemli yanıdır. Kişilik özellikleri ile sigara içme arasındaki ilişkilerin daha geniş ve farklı örneklem grupları üzerinde kesitsel ve boylamsal çalışmalarla incelenmesi gerekir. Bu tür çalışmalarda nikotin bağımlılığı düzeyleri ve sigara içmeyle ilişkili pek çok psiko-sosyal değişkenin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada Eysenck’in kişilik boyutlarından nörotisizm ve psikotisizm ile sigara içme arasında anlamlı ilişkiler bulduk. Buna göre nörotik ve psikotik eğilimler arttıkça, sigara içme riski de artmaktadır. Araştırmamızda sigara içme ile kişilik boyutlarından dışa dönüklük arasında anlamlı bir ilişki tespit edemedik. Çalışmamızda ayrıca, cinsiyet, yaş, ebeveynlerin sigara içme alışkanlıkları ve bazı sınıf düzeyleri ile sigara içme riski arasında anlamlı ilişkiler saptadık.

KAYNAKLAR

- 1- Global Youth Tobacco Survey Collaborating Group. Differences in worldwide tobacco use by gender: Findings from the Global Youth Tobacco Survey. *J Sch Health* 2003; 75: 207-215.
- 2- Peto R, Chen ZM, Boreham J. Tobacco-The growing epidemic. *Nat Med* 1999; 5: 15-17.
- 3- Basen-Engquist K, Edmundson EW, Parcel GS. Structure of health risk behavior among high school students. *J Consult Clin Psychol* 1996; 64: 764-775.
- 4- Weschler H, Kelley K, Seibring M, Kuo M, Rigotti NA. College students’ smoking policies and smoking cessation programs: Results of a survey of college health center directors. *J Am Coll Health* 2001; 5: 205-212.
- 5- Altındağ A, Yanık M, Yengil E, Karazeybek AH. Şanlıurfa’da üniversite öğrencilerinde madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2005; 6: 61-66.
- 6- Peşken Y, Canbaz S, Sünter AT, Tunçel EK. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi* 2005; 6: 111-116.
- 7- Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D. Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2001; 12: 47-52.
- 8- Özen Ş, Arı M, Gören S, Palancı Y, Sır A. Tıp fakültesi birinci ve altıncı sınıf öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım sıklığı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi* 2005; 6: 92-98.
- 9- Kaya N, Çilli AS. Üniversite öğrencilerinde nikotin, alkol ve madde bağımlılığının 12 aylık yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2002; 3: 91-97.
- 10- Kenford SL, Wetter DW, Welsch SK, Smith SS, Fiore MC, Baker TB. Progression of college-age cigarette smokers: what influences outcome. *Addict Behav* 2005; 30: 285-294.
- 11- Yazıcı H, Çetinkaya B, Kahveci H, Demirci S. Genç bireylerde depresif belirtiler ve sigara içmeye dönük tutumlar. *Bağımlılık Dergisi* 2007; 8: 79-84.
- 12- Lipkus IM, Barefoot JC, Williams RB, Siegler IC. Personality measures as predictors smoking initiation and cessation in the UNC alumni hearth study. *Health Psychol* 1994; 13: 149-155.
- 13- Sher KJ, Bartholow B, Wood MD. Personality and substance use disorders: a prospective study. *J Consult Clin Psychol* 2000; 68: 818-829.
- 14- Goldberg LR. The structure of phenotypic personality traits. *Am Psychol* 1993; 48: 26-34.
- 15- Harakeh Z, Scholtea RHJ, de Vries H, Engels RCME. Association between personality and adolescent smoking. *Addict Behav* 2006; 31: 232-245.
- 16- Patton D, Barnes GE, Murray RP. A personality typology of smokers.

- Addict Behav 1997; 22: 269-273.
- 17- Burger JM. Kişilik. Erguvan Sarıoğlu İD (Çeviren) 1. Baskı, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2006: 341-378.
 - 18- Munafo` MR, Zetteler JI, Clark TG. Personality and smoking status: a meta-analysis. Nicotine Tob Res 2007; 9: 405-413.
 - 19- Brown RA, Kahler CW, Niaura R, et al. Cognitive-behavioral treatment for depression in smoking cessation. J Consult Clin Psychol 2001; 69: 471-480.
 - 20- Francis LJ, Brown LB, Philipalk R, et al. The development of an abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A): its use among student in England, Canada, the USA and Australia. Pers Individ Dif 1992; 13: 443-449.
 - 21- Karancı N, Dirik G, Yorulmaz O. Eysenck kişilik anketi-gözden geçirilmiş kısaltılmış formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikiyatri Dergisi 2007; 3: 254-261.
 - 22- Brace N, Kemp R, Snelgar R. SPSS for psychologists. Second ed., New York: Palgrave Macmillan, 2003: 249-270.
 - 23- Malouff JM, Thorsteinsson EB, Schutte NS. The five-factor model of personality and smoking: a meta-analysis. J Drug Educ 2006; 36: 47-58.
 - 24- Kawakami N, Takai A, Takatsuka N, Shimizu H. Eysenck's personality and tobacco/nicotine dependence in male ever-smokers in Japan. Addict Behav 2000; 25: 585-591.
 - 25- Gilbert DG, Crauthers DM, Money DK, McClernon FJ, Jensen RA. effects of monetary contingencies on smoking relapse: Influences of trait depression, personality, and habitual nicotine intake. Exp Clin Psychopharmacol 1999; 7: 174-181.
 - 26- Glicksohn J, Nahari G. Interacting personality traits? Smoking as a test case. European Journal of Personality 2007; 21: 225-234.
 - 27- Joseph S, Manafi E, Iakovaki AM, Cooper R. Personality, smoking motivation, and self-efficacy to quit. Pers Individ Dif 2003; 34: 749-758.
 - 28- Papakyriazi E, Joseph S. Individual differences in personality among smokers and their association with smoking motivation, social skills deficit, and self-efficacy to quit. Pers Individ Dif 1998; 25: 621-626.
 - 29- Burt RD, Dinh KT, Peterson Jr, Sarason IG. Predicting adolescent smoking: a prospective study of personality variables. Prev Med 2000; 30: 115-125.
 - 30- Dinn WM, Aycicegi A, Haris CL. Cigarette smoking in a student sample: neurocognitive and clinical correlates. Addict Behav 2004; 29: 107-126.
 - 31- Cherry N, Kiernan K. Personality scores and smoking behavior. British Journal of Preventive & Social Medicine 1976; 30: 123-131.
 - 32- Canals J, Bladè J, Domenèch E. Smoking and personality predictors in young Spanish people. Pers Individ Dif 1997; 23: 905-908.
 - 33- Brook JS, Ning Y, Brook DW. Personality risk factors associated with trajectories of tobacco use. Am J Addict 2006; 15: 426-433.
 - 34- Brook JS, Morojele NK, Brook DW, Rosen Z. Predictors of cigarette use among South African adolescents. Int J Behav Med 2005; 12: 207-217.
 - 35- Soldz S, Cui X. A risk factor index predicting adolescent cigarette smoking : a 7-year longitudinal study. Psychol Addict Behav 2001; 15: 33-44.
 - 36- Tot Ş, Yazıcı K, Ertekin Yazıcı A, Erdem P, Bal N, Özmen M, Çamdeviren H. Mersin Üniversitesi öğrencilerinde sigara ve alkol kullanım yaygınlığı ve ilişkili özellikler. Anadolu Psikiyatri Dergisi 2002; 3: 227-231.
 - 37- Yılmaz G, İbiş S, Sevindi T. Gazi Üniversitesi beden eğitimi ve spor yüksek okulu öğrencilerinin sigara ve alkol kullanımının değerlendirilmesi. Bağımlılık Dergisi 2007; 8: 85-90.
 - 38- Heath AC, Martin NG. Genetic models for the natural history of smoking: evidence for a genetic influence on smoking persistence. Addict Behav 1993; 18: 19-34.
 - 39- Pomerleau OF, Kardia SLR. Introduction

- to the featured section: genetic research on smoking, *Health Psychol* 1999; 18: 3-6.
- 40- Maisto SA, Carey KB, Bradizza CM. Social learning theory. Leonard KE, Blane HT (editors). *Psychological Theories of Drinking and Alcoholism*, 2nd ed., New York: Guilford, 1999: 106-163.
- 41- Marakoğlu K, Çivi S, Şahsivar Ş, Özdemir S. Tıp fakültesi birinci ve ikinci sınıf öğrencilerinde sigara içme durumu ve depresyon yaygınlığı arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi* 2006; 7: 129-134.